

С. Б. Козак

кандидат філологічних наук, PhD (доктор філософії)

головний філолог науково-інформаційного відділу

e-mail: serkozak@bigmir.net, ORCID: 0000 0002 5849 9612

*Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, 02000, Україна*

**«БОРИСЬ І ДОБУВАЙСЯ БАТЬКІВЩИНИ...»
(ЖИТТЯ І ТВОРЧИСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ, ВШАНУВАННЯ ЇЇ ПАМ'ЯТІ
НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ «УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ», НІМЕЧЧИНА, 1945 – США, 2000)**

Мета статті – з'ясувати значення біографії та творчості Лесі Українки в житті української діаспори, зокрема для читачів еміграційного періодичного видання.

Методологія дослідження. Основний метод дослідження – це аналіз публікацій у часописі «Українські вісті». Завдяки історичному методу отримано можливість вивчати об'єкти в хронологічній послідовності. Проаналізовано всі матеріали за темою «Життя і творчість Лесі Українки, вшанування її пам'яті на сторінках часопису «УВ» (Німеччина, 1945 – США, 2000)».

Результати. Усього за темою дослідження виявлено 89 дописів у часописі «Українські вісті» (далі – «УВ»). Серед них – матеріали таких тематичних напрямів: твори Лесі Українки на шпальтах газети, біографічні відомості, закордонні книжкові видання творів поетеси, їх переклади чужими мовами в різних країнах світу, сценічне життя драматичних творів авторки, хроніка вшанування її пам'яті в середовищі діаспори тощо. На сторінках «УВ» ці публікації оприлюднено в таких, відповідно до нашої систематизації, рубриках: «Література. Критика. Час», «Літературна хроніка», «Мистецтво», «Освіта», «Імена і дати», «Українська мова. Наука», «Видавнича справа».

Новизна. Матеріали про Лесю Українку на шпальтах цього еміграційного часопису досліджено вперше. Зокрема, уперше підготовлено бібліографічний (хронологічний) покажчик матеріалів за цією темою, визначено їх тематично-жанрову розмаїтість, окреслено внесок діаспори на шпальтах газети у справу вивчення лесезнавства.

Практичне значення. Усе це може мати неабияке практичне значення, зокрема для тих, хто досліджує творчість класиків української літератури на сторінках преси діаспори, загалом для тих науковців-лесезнавців, які, як відомо, працюють у багатьох країнах світу.

Ключові слова: Леся Українка, «Українські вісті», діаспора, поетеса, Косачі, автор.

I. Вступ

Творчість класиків української літератури завжди посідала важливе місце в духовному житті нашого народу. Втім, особливе значення вона мала для тих українців, які перебували поза рідною землею, на чужині, у середовищі політичних емігрантів. Віддаленість від рідного краю, мета бачити Україну незалежною, нестримне прагнення поряд з іншими націями жити «в сім'ї вольній, новій» – усе це творило в колі української еміграції ауру, де слово класиків – «велетів українського духу» – ставало не лише «книжкою для читання» (хоча й це суттєво), а набувало, вважай, окремого статусу – патріотичного стимулу на шляху до національно-духовного самоствердження.

Прикладом цього є, приміром, тема «Леся Українка і діаспора». І хоча дотепер центром її наукового осмислення була і є все ж таки, насамперед, царина літературознавства (тут можна називати дослідження як вітчизняних, так і еміграційних науковців), проте варто говорити й про історію журналістики як галузь посутнього внеску у «лесезнавство». Підставою для такого твердження, зокрема, є матеріали на цю тему в пресі діаспори, значна частина яких досі мало вивчена, більшість із них досі вкрита архівним пилом на поживних сторінках. Зокрема, саме відсутність покажчиків публікацій за цією темою у виданнях діаспори й можна пояснити брак публікацій за цією темою. Новизна заявленої теми полягає в тому, що матеріали про Лесю Українку на шпальтах еміграційного часопису «УВ» досліджено вперше.

Є низка досліджень науковців, які зробили свій внесок у вивчення періодики української діаспори, зокрема літературної [1]. Що ж безпосередньо до теми літературної тематики на сторінках часопису «Українські вісті» (далі – «УВ»), то тут немалу роль в її опрацюванні відіграли статті Олексія Коновала [2], дослідження автора цих рядків «Українська діаспора: літературний кон-

текст» [3]. Важливе значення в розв'язанні питань наукової розвідки мали також матеріали «Публіцистики» І. Багряного [4], стаття Івана Дзюби [5] спогади, які увійшли до книжки О. Шугая [6].

II. Постановка завдання та методи дослідження

Мета цієї статті – з'ясувати значення біографії й творчості Лесі Українки в житті української діаспори, зокрема для читачів еміграційного періодичного видання. Для реалізації мети досліджено статті різних жанрів, уточнено їх кількість, уперше підготовлено хронологічний показник матеріалів за цією темою, визначено їх тематично-жанрову розмаїтість, зрештою, окреслено внесок діаспори на шпальтах газети у справу вивчення лесезнавства.

Основний метод дослідження – це аналіз публікацій. Завдяки історичному методу отримано можливість вивчати об'єкти в хронологічній послідовності. Таким чином, на підставі створеного нами хронологічного показника проаналізовано всі матеріали за темою «Життя і творчість Лесі Українки, вшанування її пам'яті на сторінках часопису «УВ», Німеччина, 1945 – США, 2000». Для теоретичної оцінки значення спадщини одного з класиків української літератури у виданні використано метод узагальнення, а для аналізу всіх заходів з метою вшанування пам'яті поетеси в колі еміграції – описовий метод.

III. Результати

Усього за темою дослідження ми розшукали 89 дописів у часописі «УВ». Серед них – матеріали таких тематичних напрямків: твори Лесі Українки на шпальтах газети, біографічні відомості, закордонні книжкові видання творів поетеси, їх переклади чужими мовами в різних країнах світу, сценічне життя драматичних творів авторки, хроніка вшанування її пам'яті в середовищі діаспори тощо. На сторінках «УВ» ці публікації оприлюднено в таких, відповідно до нашої систематизації, рубриках: «Література. Критика. Час», «Літературна хроніка», «Мистецтво», «Освіта», «Імена і дати», «Українська мова. Наука», «Видавнича справа».

Зокрема, у лоні уваги часопису – наукове вивчення спадщини поетеси. Так, зі сторінок видання стає відомо, що дослідженню різних аспектів її творчості присвячено низку заходів, які відбулися під орудою Української вільної академії наук (УВАН), Наукового товариства ім. Т. Шевченка (НТШ), Українського вільного університету (УВУ), Українського наукового інституту Гарвардського університету (УНІГУ), інших відомих наукових інституцій у світі. Втім, не лише українських: приміром, у квітні 1982 р. у французькій Сорбонні відбувся дводенний науковий симпозіум, присвячений літературній творчості та громадсько-політичній діяльності Лесі Українки, де з-поміж інших прозвучали й такі доповіді: «Леся Українка в українському національному русі» Аркадія Жуковського, «Доба Лесі Українки» Володимира Косика, «Філософський аспект творчості Лесі Українки» Кирила Митровича, «Камінний гість Лесі Українки і міт про Дон Жуана» пана Мореля, «Метафора в творах Лесі Українки» Яра Славутича, «Покірна правді і красі» Ігоря Качуровського, «Леся Українка і відродження української літератури в двадцятих роках» Оксани Ашер, «Леся Українка та французька література її доби» Бориса Глинського, «Леся Українка і німецька література» Мирослава Антохія та ін. [7].

Узята нами до опрацювання тема перебувала в полі зору не лише науковців, а й численних педагогів, насамперед ідеться про тих учителів, які за допомогою творчої спадщини Лесі Українки формували національну свідомість своїх учнів – юного покоління української еміграції. Річ у тім, що повсюди – від гімназій (Німеччина) і до суботніх шкіл українознавства (США, Австралія, Канада) – слово Лесі Українки та про Лесю Українку звучало регулярно: у рефератах, драматичних сценках, конкурсах декламацій тощо.

Окрім науково-педагогічного масиву матеріалів, який на шпальтах «УВ» представлено доволі помітно (відомості про доповіді, конференції, симпозіуми, видання монографії, шкільні уроки й позакласні події тощо), не менш виразний у часописі й обсяг літературно-мистецьких матеріалів, присвячених Лесі Українці. Це, насамперед, літературні вечори, презентації й конкурси, а також мистецькі заходи (театральні прем'єри, діяльність гуртків, академії). Скажімо, урочистості з відповідними літературно-мистецькими програмами відбулися 1949 р. в Мюнхені (Німеччина) [8], 1950 р. – у Клівленді (США) [9], 1952 р. – у Манітобському університеті (Канада) [10], 1953 р. – у Парижі (Франція), [11] а також у Новому Ульмі, Нью-Йорку, Торонто, Калгарі та інших містах.

На сторінках часопису ми знаходимо низку важливих подробиць про те, що «драматичну поему «Лісова пісня» перекладав відомий польський поет Йосиф Лободовський». Між іншим, вона мала йти в польському державному театрі у Варшаві перед самим початком війни (у першому, загубленому під час війни, перекладі Й. Лободовського). Цей твір також ставив 1950 р. німецькою мовою берлінський театр. З великим успіхом відбулася вистава цієї п'єси і в Нью-Йорку – в Театрі-студії Йосипа Гірняка. П'єсу Лесі Українки «Адвокат Мартіян» ставили 1948 р. у Новому Ульмі. Автори «УВ» залишили нам цікаві відомості й про «Оргію» Лесі Українки в театрі Й. Гірняка і про постановку «Боярині» в Ошаві тощо.

Ширше уявлення про сценічне життя творів званої поетеси поза кордонами України дає стаття відомого українського історика, дисидента, а згодом емігранта Валентина Мороза – про театр «Заграда» (Торонто), колектив якого неодноразово звертався до драматичної спадщини Лесі Українки. Тут побачили сцену драми «Адвокат Мартіян», «Бояриня», а на вшанування 70-річчя від дня смерті поетеси театр поставив її драму «У пущі», прем'єра якої відбулася у Торонто в

Українському культурному центрі в грудні 1983 р. «Ситуація була особливою, – пише Валентин Мороз. – П'єса ставилась фактично там, де відбувалася дія: у Північній Америці. І Масачузетс, де Річард живе спочатку, і Род-Айленд, куди він переходить згодом, – усі ці назви для тутешнього, канадського українця є не екзотикою, як для глядача в Україні, а сусідньою й недалекою, згідно з північноамериканськими масштабами, територією, що зветься Нова Англія» [12].

Публікації «УВ» нагадують, що Леся Українка поряд з Тарасом Шевченком та Іваном Франком належить до найбільш шанованих українських майстрів слова в середовищі української діаспори. Це підтверджує низка товариств, шкіл, об'єднань, які названо на її честь: наприклад, Жіночий відділ ім. Лесі Українки в Монреалі, відділ Союзу українок Америки в Клівленді, школа ім. Лесі Українки при парафії св. Покрови в Мічигані, про яку на сторінках газети з великою любов'ю до Лесиноного слова розповідає вчителька Параска Халява [13].

Ще одна тематична палітра часопису – історія видань творів Лесі Українки, які побачили світ у заокеанських країнах, починаючи з 50-х рр. ХХ ст. Серед них – «Твори» в 12 томах за загальною редакцією Б. Якубського (Нью-Йорк, 1953–1954), опубліковані до 40-х роковин від дня смерті Лесі Українки, видання «Боярині» (Торонто, 1971), «Лісової пісні» та інших творів англійською мовою у США (Нью-Йорк, 1950). Кілька матеріалів присвячено заходам Союзу українок Канади в справі виходу з друку творів Лесі Українки англійською мовою.

Осібне місце на сторінках «УВ» посідає історія з'яви книжки сестри видатної поетеси – Ольги Косач-Кривинюк «Леся Українка. Хронологія життя і творчості» (Нью-Йорк, 1970). Часопис регулярно інформував українську громаду про етапи підготовки до друку цього фоліанту, містив мови його передплати, заклики про пожертви на друк, подробиці створення цієї праці.

Це надзвичайно цінне дослідження побачило світ 1970 р. за океаном зусиллями УВАН, а 2006 р. – «і в Україні, де цю книжку тримали в руках лише поодинокі українці та знавці творчості геніальної поетеси. Бо в цій унікальній праці, як писала Ізидора Косач-Борисова, – “правда про Лесю, про її родину і ближче оточення!”» [14].

Ця «книжка має унікальне літературно-історичне значення, але нею захопитися кожний читач, – писала на сторінках «УВ» Ізидора Косач-Борисова, яка була почесним головою Комітету видання «Хронології». – День за днем, рік за роком розстелиться перед ним життя Лесі Українки – поетки, людини, жінки, громадської діячки на тлі родинних і громадських відносин, затьмарене її тяжкими хворобами, освітлене її ідейністю і геніальністю. Оживуть в уяві читача місця на батьківщині і за кордоном, де жила поетка, як живі стануть люди з її оточення, найбільше велика родина Косачів. Часом загляне читач і в таємниці творчості поетки, розкриті в її листах, переживе її настрої» [15].

На пильну увагу часопису заслужили й інші праці, присвячені її творчості, – «Творчий шлях Лесі Українки» Антона Княжинського (Філадельфія, 1961), «Леся Українка: 1871–1971, збірник праць до 100-річчя поетки» (Філадельфія, 1971–1980) тощо. Значний доробок з лесезнавства належить співробітникові «УВ», відомому журналістові й літературознавцю Петрові Одарченку, зокрема, він опублікував такі ґрунтовні праці, як: «Шевченко і Леся Українка» (1962), «Леся Українка і Драгоманов» (1954), «Леся Українка і Адам Міцкевич» (1956), «Іван Франко і Леся Українка» (1957), «Леся Українка і українська народна творчість» (1960). Таким чином, публікації газети дають вагомий матеріал для того, щоб укласти бібліографію виданих поза Україною праць, присвячених Лесі Українці.

З-поміж авторів, які залишили своє слово про поетесу на шпальтах часопису, імена Юрія Лавріненка, Ігоря Качуровського, Івана Дзюби, Сергія Голубенка, Петра Одарченка, Валентина Мороза, Олексія Коновала, Алли Диби, Світлани Кочерги, директора школи українознавства й релігії ім. Лесі Українки (Мічиган) Івана Халяви та багатьох інших представників як діаспори, так і материкової України.

Закономірним каталізатором наближення діаспори до слова й духу Лесі Українки стали її ювілеї. «По всій Західній Європі, Америці, Канаді, Австралії відбулися українські вечори, присвячені пам'яті великої українки», – писав з нагоди 80-річчя поетеси відомий літературний критик і театрознавець Юрій Дивнич (Лавріненко) [16].

Інший автор часопису – Сергій Голубенко – в огляді, присвяченому 110-річчю від дня народження поетеси, нагадує відомі, але завше актуальні слова Івана Франка, який пишався творчістю Лесі Українки: «Недарма «від часів Шевченкового “Поховайте та вставляйте, кайдани порвіте” Україна не чула такого гарячого, сильного та поетичного слова, як з уст цієї слабосильної, хворої дівчини»» [17].

У червні 1971 р. часопис подає добірку поезій Лесі Українки, до якої увійшли «Ритми», «Забута тінь», «Напис в руїні» та інші твори. Тоді ж, до сторіччя від дня її народження, газета у двох числах друкує статтю «Та, що пильнувала ватри» Івана Дзюби – відомого літературознавця, дисидента підрадянської України. За уточненням редакції, статтю написано ще 1963 р. (з нагоди 50-річчя від дня смерті поетеси), але в умовах, коли «розпочинався черговий наступ на представників прогресивної української культури в УРСР», вона «не була тоді опублікована». Очевидно, що советська цензура «зідентифікувала дійсність самодержавно-царської реакції часів Лесі Українки в Україні з советською дійсністю». Натомість статтю поширювали в Україні шляхом

«Самвидаву», у такому вигляді один примірник потрапив за кордон, до редакції «УВ», яка тоді розміщувалася в Німеччині.

Іван Дзюба зазначає, що «так твердо і послідовно боронила Леся гідність свого народу, так невтомно і невсипучо розорювала перелоги і обробляла культурну ниву. А скільки доводилося витрачати сили й часу на чорну, малу, «нікому, навіть мені самій, – як скаржилася Леся Франкові, – невидну працю», – але хто б же її зробив інший, коли “тямущих людей було так мало?!” Оце внутрішнє “мусиш”, – нагадує автор, – найвищий імператив совісті, що рухало і Франком, і Лисенком, і Лесею Українкою, і Грінченком... І те, що часом називалося “марною працею”, було насправді їхнім щоденним подвижництвом» [18].

Часопис привертає увагу читачів і до теми «Леся Українка і Тарас Шевченко», а саме інформує про участь поетеси у святкуванні Шевченкових роковин, оповідає про відвідування нею могили Кобзаря, нагадує про «чотири поезії, написані в різні часи і присвячені пам'яті геніального українського поета». Окремі матеріали сповідають про Шевченківські конференції, які організувала в Нью-Йорку Українська вільна академія наук [19].

У матеріалах газети зустрічаємо відомості й про такі унікальні факти, які могли б назавжди бути втрачені, якби не «УВ». Приміром, у вересні 1963 р. надруковано публікацію про урочистості в Сан-Ремо – італійському місті, де кілька разів бувала українська поетеса. Виявляється, що на підставі тривалої підготовчої роботи, зокрема листування й архівних пошуків, УВАН у Канаді отримала згоду на відзначення 50-річчя від дня смерті Лесі Українки та 60-річчя її останнього перебування в Сан-Ремо. Тоді ж, з нагоди цих двох дат, до Італії приїхала делегація науковців з Канади на чолі з професором Я. Рудницьким, яка на урочистій церемонії, що відбулася 19 серпня 1963 р., у присутності представників урядових структур, відомих культурних діячів, засобів масової інформації передала для музею й бібліотеки Сан-Ремо подарунки – портрет Лесі Українки (авторка – художниця Катерина Антонович), а також твори поетеси українською та англійською мовами [20].

Часопис «УВ» розширює наші знання не лише про Лесю Українку, а й про те оточення, в якому вона зростала. Так, стаття «Людина великої посвяти» – це оповідь про матір поетеси Олену Пчілку, «видатну культурно-громадську і політичну» діячку, «ролю якої в історії нашої літератури та громадського руху не завжди належно висвітлюють», а вона «була зразком відданої, захопленої єдиною національною ідеєю трудівниці, що ціле своє життя працювала для рідного народу і в цій праці не мала ні спочинку, ні страху перед труднощами та урядовими репресіями». Автор нагадує читачам про життєвий подвиг Олени Пчілки, витоки її виховання, зв'язок з діаспорою. За його словами, «радісно привітавши створення Української держави, Олена Пчілка розгорнула національно-громадську працю в Гадячі, видавала газету, часто виступала серед молоді, виголосувала промови, організовувала національні свята» [21].

Окрім матері поетеси Олени Пчілки, дядька Михайла Драгоманова, сестри Ольги Косач-Кривинюк та інших членів знаного роду, на шпальтах «УВ» часто згадується ім'я ще однієї сестри Лесі Українки – Ізидори Косач-Борисової, яка жила в американському містечку Піскаатавай (штат Нью-Джерсі). «Її велика заслуга в тому, що вона робила все від неї залежне, щоб і на Україні, і поза її межами у публікаціях і в музеях, у пам'ятниках і в ілюстраціях правдиво увіковічували Лесю Українку. Ізидора Петрівна була носієм славних традицій родин Косачів і Драгоманових, які були в серці українського відродження XIX та XX століть, виступала зі спогадами про Лесю Українку, допомагала редагувати книжку «Леся Українка. Хронологія життя і творчості», – наголошував відомий літературознавець української діаспори Григорій Костюк [22].

Отож закономірно, що одразу ж після смерті Ізидори Косач-Борисової на 93-му році життя, 12 квітня 1980 р., часопис не тільки повідомив про організацію комітету побудови надмогильного пам'ятника й одночасно оголосив збір коштів на цю мету (прикметно, що перший внесок зробив Блаженніший Мстислав (Скрипник)), а й систематично інформував читачів про етапи створення пам'ятника (скульптор Михайло Черешньовський), друкував списки жертв тощо.

Ще одна постать із цієї славнозвісної родини, ім'я якої часто згадується на шпальтах видання, – Юрій Косач, племінник Лесі Українки. Він – яскравий представник Мистецького українського руху, плідно співпрацював з часописом «УВ» у ранній період його існування (1945–1950 рр.), причому виступав у багатьох жанрах: прозі, драмі, поезії, перекладах, літературній і театральній критиці. Зосібна, Юрій Косач ділився з читачами газети «Театральними нотатками» (12 червня 1948 р.), враженнями від «Мамая» в студії Й. Гірняка (6 листопада 1948 р.), перекладами з Бодлера (15 вересня 1949 р.), розділом з нової повісті «Легіон XIII» (16 червня 1949 р.) тощо.

Важливе місце посідають матеріали з ушанування пам'яті Лесі Українки в середовищі українських емігрантів. Географія цих заходів дуже широка. Ось назви міст і країн, що стали центрами подій, які були освячені іменем української поетеси та рядками її творів: Ульм, Новий Ульм, Мюнхен (Німеччина); Детройт, Клівленд, Нью-Йорк, Трентон, Чикаго (США); Торонто, Вінніпег, Ошава (Канада); Париж (Франція); Сан-Ремо (Італія); Мельбурн (Австралія); Лондон (Великобританія); Буенос-Айрес (Аргентина). Як бачимо, мапа цих заходів простягнулася від Німеччини – до США й від Аргентини – до Австралії.

Творці еміграційного часопису зі зрозумілих причин ставилися упереджено до підрадянських друкованих видань, але водночас не цуралися матеріалів, джерелом яких була періодика Ра-

дяньської України, якщо йшлося про Лесю Українку. Скажімо, «УВ», з посиланням на «Літературну Україну», оповідає про зустріч працівників київського музею Лесі Українки з науковцями Інституту літератури, нові, «зібрані в останні роки», експонати [23]. Разом з тим часопис інформував читачів про все найцікавіше, що стосувалося цієї теми поза Україною. Наприклад, він розповідає про ті реліквії родини Косачів, які ревно зберігали в колі української діаспори, аж поки, вже в добу незалежності, були передані Україні [24]. Таким чином, видання, повідомляючи читачам факти та події, які відбувалися в Україні й поза нею, намагалося творити якомога повніший образ Лесі Українки, розширюючи контекст лесезнавства.

Автори «УВ» різними публікаціями нагадують читачам про створення на кошти Лесі Українки експедиції, яка здійснила б «записи дум від живих ще тоді кобзарів», проект відтворення її голосу із прижиттєвих фонографічних записів, принципово ставлять запитання: «Хто фальсифікує і розкрадає спадщину Лесі Українки?» До сторіччя від дня народження поетеси часопис передруковує нарис «Лист у далечінь», який уперше було опубліковано в німецькому журналі «Die Gesellschaft» у жовтні 1900 р. [25].

Не пройшла повз увагу видання й історія створення пам'ятників поетеси, що їх українці звели на американському континенті. Зокрема, надруковане звернення щодо побудови монумента в Торонто (Канада), а також репортаж письменника Юл. Мовчана з відкриття пам'ятника у Клівленді (США). На урочистостях із цієї нагоди 24 вересня 1961 р. були присутні тисячі українців, виступили автор монумента – скульптор Михайло Черешньовський, голова відділу НТШ Володимир Радзикович, голова Союзу українців Америки Ольга Лотоцька. Про значення творчості Лесі Українки в контексті світової літератури говорив поет Євген Маланюк, який спеціально приїхав з Нью-Йорка. Зі сторінок часопису довідуємося й про те, що у події взяла участь 74-річна сестра Лесі Українки – Ізидора Косач-Борисова. Одним із найзворушливіших моментів, за словами автора «УВ», стало «покладання землі з такої дорогої для кожного українця могили Лесі Українки в Києві». [26]

Зауважмо, що творча та громадянська позиція Лесі Українки для діаспори – це, окрім висоти літературних творів, ще й той національно-патріотичний чин, який вона, політична еміграція, наслідувала. Редакція часопису нагадує читачам такі слова Лесі Українки: «Он земля твого народу! Борись і добувайся батьківщини, бо прийдеться загинуть у вигнанні чужою-чуженицею, в неславі» [27]. Мало того: провідні мотиви громадянської позиції Лесі Українки, а відтак і її творчості були суголосні з тими викликами, які весь час поставали перед українською політичною еміграцією. Ідея національного самоутвердження, зустрічі України з Європою, проблема особистості в історії, осмислення ролі «велетнів українського національного духу» [28] – ці та інші ідеї, які сповідувала поетеса, були дуже близькими читачам і творцям «УВ». І це закономірно, адже ж «Леся Українка – поетка українського рісорджименто» (Дмитро Донцов), потужний приклад великої сили волі, не могла не «увійти» в кола еміграції, не могла не стати прикладом для неї.

IV. Висновки

Ці матеріали дають нам ширше уявлення не лише про творчість Лесі Українки в класичному розумінні – як про зразки красного письменства, а й про ставлення українців діаспори до спадщини поетеси як прикладу патріотичного чину. Вони освітлюють нам один із найважливіших напрямів того ідейно-духовного шляху, який, взуруючи, зокрема, на зміст і енергію Лесиного слова, торувала українська політична еміграція. Це шлях національно-визвольної боротьби, яким українська політична еміграція йшла услід за Шевченком, Франком, Лесею Українкою та іншими класиками, озброївшись їхнім «словом і духом».

І хоча матеріали на сторінках «УВ» – не єдина спадщина лесезнавчих публікацій у пресі діаспори (поширюється вона й на такі журнали та газети, як «Сучасність», «Київ», «Свобода», «Українська літературна газета», «Нові дні», збірник «Слово» тощо), втім, у контексті цієї теми саме вони привертають особливу увагу, причому не тільки кількісним показником (хоча й він доволі значний), а й виразним жанрово-тематичним розмаїттям, розширюють лесезнавчий контекст у пресі діаспори, стають віддзеркаленням української ментальності...

«Народну душу відбивають поети, вони ж її й творять, – писали «УВ» 15 березня 1951 р. – Крім геніального Шевченка і крім європейськи вихованого великого сина Галичини Івана Франка, Леся Українка була одним із найвидатніших творців збірної душі українського народу. Вона прищеплювала своєму народові первні модерної національної свідомості, самостійного національного буття» [29].

Ідеться про ті первні й те самостійне буття, які стверджувала українська політична еміграція після Другої світової війни (1945–2000), узявши на прапор свого національного змагу за державність і приклад життя й творчості Лесі Українки.

Список використаної літератури

1. Казакова Н., Монахова Н., Матіяш Д. «Арка» 1947–1948: журнал літератури, мистецтва і критики : бібліогр. покажч. змісту / вступ. ст. В. Є. Панченка. Київ : КМ Академія, 2003. 52 с.
2. Коновал О. Тернистий шлях газети «Українські вісті». *Свобода*. 2018. № 19. С. 15.
3. Козак С. Українська діаспора: літературний контекст. Київ : Укр. видав. спілка ім. І. Багряного, 2015. 299 с.

4. Багрянний І. Публіцистика / упоряд. О. Коновала ; передм. І. Дзюби ; післям. Г. Костюка. Київ : Смолоскип, 1996. 856 с.
5. Дзюба І. Публіцистика Івана Багряного. *Українські вісті*. 1992. № 30. С. 1–3.
6. Шугай О. Іван Багрянний: нове й маловідоме : у 2 кн. Київ : Смолоскип, 2013. Т. 1. 955 с.
7. Качуровський І. Симпозіум про Лесю Українку в Сорбонні. *Українські вісті*. 1982. № 28. С. 5.
8. Висококультурний концерт на честь Лесі Українки у Мюнхені. *Українські вісті*. 1949. № 44.
9. Святкування пам'яті Лесі Українки [у Клівленді]. *Українські вісті*. 1950. № 70.
10. Твори Лесі Українки для Манітобського університету. *Українські вісті*. 1952. № 38.
11. Вечори пам'яті О. Олесі і Л. Українки в Парижі. *Українські вісті*. 1953. № 14.
12. Мороз В. Пуща і мрія. *Українські вісті*. 1984. № 1. С. 2.
13. Халява П. Випуск учнів школи ім. Л. Українки. *Українські вісті*. 1988. № 32. С. 6.
14. Жулинський Микола. «Тут – правда про Лесю, про її родину і ближче оточення». *Ольга Косач-Кривинюк. Леся Українка. Хронологія життя і творчості*. Луцьк, 2006. С. XVI.
15. Косач-Борисова І. Шліть передплату на книжку про Л. Українку! *Українські вісті*. 1968. № 42. С. 7.
16. До 80-ліття Лесі Українки. *Українські вісті*. 1951. № 33. С. 4.
17. Голубенко С. Поетеса – патріотка. *Українські вісті*. 1981. № 9. С. 2, 4.
18. Дзюба І. Та, що пильнувала ватри. *Українські вісті*. 1971. № 25. С. 2–3; 1971. № 27. С. 2–3.
19. Шевченко і Леся Українка: доповідь проф. П. Одарченка. *Українські вісті*. 1961. № 21.
20. Відзначено ювілей Л. Українки в Сан Ремо. *Українські вісті*. 1963. № 36–37.
21. Голубенко С. Людина великої посвяти. *Українські вісті*. 1980. № 50. С. 2.
22. Похорон Ізидори Косач-Борисової. *Українські вісті*. 1980. № 18. С. 5.
23. Федосієнко О. До знаменної дати. *Українські вісті*. 1981. № 6. С. 2.
24. Старовинний рушник О. Пчілки. *Українські вісті*. 1964. № 15.
25. Українка Леся. Лист у далечінь. *Українські вісті*. 1971. № 7. С. 4–5.
26. Мовчан Ю. Відкриття пам'ятника Лесі Українці в Клівленді. *Українські вісті*. 1961. № 41.
27. «І ти колись боролась, мов Ізраїль». *Українські вісті*. 1951. № 22. С. 3.
28. Радишевський Р. «Володарка Понтиди» – авантюрний роман-щоденник Юрія Косача. *Косач Юрій. Володарка Понтиди*. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. С. 484–485.
29. Леся Українка – піонерка модерної національної свідомості. *Українські вісті*. 1951. № 22. С. 3.

References

1. Kazakova, N., Monakhova, N., & Matiash, D. (2003). «Arka» 1947–1948: zhurnal literatury, mystetstva i krytyky: bibliohr. pokazhch. zmistu [«Arka» 1947–1948: journal of literature, arts and critics: bibliographic index of contents]. Kyiv: KM Academy publishing house [in Ukrainian].
2. Konowal, O. (2018). Ternystyi shliakh hazety «Ukrainski visti» [The thorny path of «Ukrainian News»]. *Svoboda*, 19, 15 [in Ukrainian].
3. Kozak, S. (2015). Ukrainska diaspora: literaturnyi kontekst [The ukrainian diaspora: literary context]. Kyiv: Ukr. vydav. spilka im. I. Bahrianoho [in Ukrainian].
4. Bagryany, I. (1996). Publitsystyka [Publicity]. Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].
5. Dzyuba, I. (1992). Publitsystyka Ivana Bahrianoho [Ivan Bagryany's journalism]. *Ukrainsjki Visti*, 30, 1–3 [in Ukrainian].
6. Shugai, O. (2013). Ivan Bahrianyi: nove y malovidome [Ivan Bagryany: new and little known]. Kyiv: Smoloskyp, 1 [in Ukrainian].
7. Kachurovsky, I. (1982). Sympozium pro Lesiu Ukrainku v Sorbonni [Symposium on Lesya Ukrayinka in Sorbonne]. *Ukrainsjki Visti*, 28, 5 [in Ukrainian].
8. Vysokokulturnyi kontsert na chest Lesi Ukrainky u Miunkheni [High-cultural concert in honor of Lesya Ukrayinka in Munich]. (1949). *Ukrainsjki Visti*, 44 [in Ukrainian].
9. Sviatkuvannia pamiaty Lesi Ukrainky [u Klivlendi] [Celebrating the memory of Lesya Ukrayinka [in Cleveland]]. (1950). *Ukrainsjki Visti*, 70 [in Ukrainian].
10. Tvory Lesi Ukrainky dlia Manitobskoho universytetu [Lesya Ukrayinka's works for the University of Manitoba]. (1952). *Ukrainsjki Visti*, 38 [in Ukrainian].
11. Vechory pamiaty O. Olesia i L. Ukrainky v Paryzhi [Evenings in memory of O. Oles and L. Ukrayinka in Paris]. (1953). *Ukrainsjki Visti*, 14 [in Ukrainian].
12. Moroz, V. (1984). Pushcha i mriia [Forest and dream]. *Ukrainsjki Visti*, 1, 2 [in Ukrainian].
13. Khalyava, P. (1988). Vypusk uchniv shkoly im. L. Ukrainky [Graduation of students of the school named after L. Ukrayinka]. *Ukrainsjki Visti*, 32, 6 [in Ukrainian].
14. Zhulynsky, M. (2006). «Tut – pravda pro Lesiu, pro yii rodynu i blyzhche ototchennia» [«The truth about Lesya, about her family, and closer surroundings»]. *Olga Kosach-Kryvynyuk, Lesya Ukrayinka, Khronolohiia zhyttia i tvorchosti*. Lutsk [in Ukrainian].
15. Kosach-Borysova, I. (1968). Shlit peredplatu na knyzhku pro L. Ukrainku! [Send a subscribe to the book about L. Ukrayinka!]. *Ukrainsjki Visti*, 42, 7 [in Ukrainian].
16. Do 80-littia Lesi Ukrainky [To Lesya Ukrayinka's 80th anniversary]. (1951). *Ukrainsjki Visti*, 33, 4 [in Ukrainian].

17. Golubenko, S. (1981). Poetesa – patriotka [Poetess – patriot]. *Ukrajinsjki Visti*, 9, 2, 4 [in Ukrainian].
18. Dzyuba, I. (1971, 1971). Ta, shcho pylnuvala vetry [The one who watched the fireside]. *Ukrajinsjki Visti*, 25, 2–3; 27, 2–3 [in Ukrainian].
19. Shevchenko i Lesia Ukrainka: dopovid prof. P. Odarchenka [Shevchenko and Lesya Ukrayinka: report by prof. P. Odarchenko]. (1961). *Ukrajinsjki Visti*, 21 [in Ukrainian].
20. Vidznacheno yuvilei L. Ukrainky v San Remo [L. Ukrayinka's anniversary celebrated in San Remo]. (1963). *Ukrajinsjki Visti*, 36–37 [in Ukrainian].
21. Golubenko, S. (1980). Liudyna velykoi posviaty [Person of the Great Dedication]. *Ukrajinsjki Visti*, 50, 2 [in Ukrainian].
22. Pokhoron Izidory Kosach-Borysovoi [Funeral of Isydora Kosach-Borysova]. (1980). *Ukrajinsjki Visti*, 18, 5 [in Ukrainian].
23. Fedosienko, O. (1981). Do znamennoi daty [To the landmark date]. *Ukrajinsjki Visti*, 6, 2 [in Ukrainian].
24. Starovynnyi rushnyk O. Pchilky [Ancient towel by O. Pchilka]. (1964). *Ukrajinsjki Visti*, 15 [in Ukrainian].
25. Ukrayinka, Lesya (1971). Lyst u dalechin [Letter in the distance]. *Ukrajinsjki Visti*, 7, 4–5 [in Ukrainian].
26. Movchan, Yu. (1961). Vidkryttia pamiatnyka Lesi Ukrainci v Klivlendi [The discovery of the monument to Lesya Ukrayinka in Cleveland]. *Ukrajinsjki Visti*, 41 [in Ukrainian].
27. «I ty kolys borolas, mov Izrail» [«And you once struggled like Israel»]. (1951). *Ukrajinsjki Visti*, 22, 3 [in Ukrainian].
28. Radyshevskyy, R. (2017). «Volodarka Pontydy» – avantiurnyi roman-shchodennyk Yurii Kosacha [«Volodarka Pontydy is the adventurous novel-diary of Yuriy Kosach»]. *Kosach Yuriy. Volodarka Pontydy*. Kyiv: A-ba-ba-ha-la-ma-ga [in Ukrainian].
29. Lesia Ukrainka – pionerka modernoi natsionalnoi svidomosti [Lesya Ukrayinka – a pioneer of modern national consciousness]. (1951). *Ukrajinsjki Visti*, 22, 3 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.08.2020.

Received 06.08.2020.

Kozak S.B. «Fight and get home...» (Lesya Ukrainka's Life and Work, Honoring Her Memory in the Ukrainian News (Germany, 1945 – USA, 2000))

The purpose of this article is to find out the significance of Lesya Ukrainka's biography and work in the life of the Ukrainian diaspora, in particular for the readers of the emigration periodical.

Research methodology. The main method of research is the analysis of publications in the newspaper «Ukrainian News». Thanks to the historical method, we were able to study objects in chronological order. Thus, all materials on the topic «Life and work of Lesya Ukrainka, honoring her memory in the pages of the newspaper «Ukrainian News (Germany, 1945 – USA, 2000)» were analyzed.

Results. In total, we searched for 89 articles on the topic of the study in the newspaper «Ukrainian News». Among them are materials of the following thematic areas: works of Lesya Ukrainka in the newspaper, biographical information, foreign book editions of the poet's works, their translations into foreign languages in different countries, stage life of dramatic works of the autor, chronicle of honoring her memory in the diaspora, etc. On the pages of «Ukrainian News» these publications are published in the following, according to our systematization, headings: «Literature. Criticism. Time», «Literary Chronicle», «Art», «Education», «Names and Dates», «Ukrainian Languages. Science», «Publishing».

Novelty. The novelty of the announced topic is that the materials about Lesya Ukrainka in the columns of this emigration edition were researched for the first time. In particular, for the first time a bibliographic (chronological) index of materials on this topic was prepared, their thematic and genre diversity was determined, the contribution of the diaspora in the pages of the newspaper to the study of this area was outlined.

Practical significance. All this can be of great practical value, especially for those who study the significance of the classics of Ukrainian literature in the press of the diaspora, in general, for scientists who are known to work in many countries around the world.

Key words: Lesya Ukrainka, Ukrainian news, diaspora, poetess, Kosach's family, author.

Козак С. Б. «Борись и добивайся родины...» (Жизнь и творчество Леси Украинки, чествование ее памяти на страницах газеты «Украинские вести», Германия, 1945 – США, 2000)

Цель статьи – выяснить значение биографии и творчества Леси Украинки в жизни украинской диаспоры, в частности для читателей эмиграционного периодического издания.

Методология исследования. Главный метод исследования – это анализ публикаций на страницах «Украинских вестей». Благодаря историческому методу получена возможность изучать объекты в хронологической последовательности. Таким образом, проанализированы все материалы на тему «Жизнь и творчество Леси Украинки, чествование ее памяти на страницах газеты «УВ» (Германия, 1945 – США, 2000)».

Результаты. Всего по теме исследования найдено 89 публикаций в газете «Украинские вести» (далее – «УВ»). Среди них – материалы следующих тематических направлений: произведения Леси Украинки на страницах газеты, биографические сведения, зарубежные книжные издания произведений поэтессы, их переводы на иностранные языки в разных уголках мира, сценическая жизнь драматических произведений автора, хроника почитания ее памяти в среде диаспоры и т.д. На страницах «УВ» эти материалы опубликованы в таких, в соответствии с нашей систематизацией, рубриках: «Литература. Критика. Время», «Литературная хроника», «Искусство», «Образование», «Имена и даты», «Украинский язык. Наука», «Издательское дело».

Новизна. Материалы о Лесе Украинке на страницах этого эмиграционного издания исследованы впервые. В частности, впервые подготовлен библиографический (хронологический) указатель материалов по этой теме, определены их тематическое и жанровое разнообразие, а также вклад диаспоры на страницах газеты в дело изучения наследия известной творческой личности.

Практическое значение. Все это может иметь практическое значение, в частности, для тех, кто в разных странах мира занимается изучением творчества классиков украинской литературы на страницах прессы диаспоры, в том числе творчества выдающейся поэтессы и драматурга Леси Украинки.

Ключевые слова: Леся Украинка, «Украинские вести», диаспора, поэтесса, Косачи, автор.